

Hondsrug en Veenlanden

Editie 12, Jaargang 5, nummer 2

Klimop: zegen of plaag?

Letterzetter maakt korte metten met sparrenbossen

Natuurmoment van Annie Barkema

Terugblik op activiteiten

AUTEUR: JOS VINK

18 september - wandeling op het Drouwenerzand en lunch in Alinghoek voor leden.

Lidy en Desiree hadden een mooie wandeling voorbereid door het Drouwenerzand. De 18 leden die meewandelden waren enthousiast. Na de wandeling werden we getrakteerd op een heerlijke lunch op het zonnige terras van café-res-restaurant Alinghoek. Ook was daar gelegenheid voor het uitwisselen van wat nieuwtjes. Het was leuk om na zo'n lange tijd elkaar weer eens te zien.

30 oktober - vogelexcursie naar de kijkhut Diependal bij Oranje.

Met zes mensen gingen we in twee auto's op stap. Dit inclusief onze twee gidsen Roelof en Gerard. Weinig belangstelling dus en we troffen het ook niet met het weer. Het was niettemin gezellig in de vogelhut en onder het afdak van het kijkscherm. Veel vogels zagen we niet, wat eenden, ganzen, aalscholvers en voor de gelukkigen onder ons een ijsvogel.

13 november - paddenstoelen excursie in het Hart van Drenthe.

We verzamelden op de parkeerplaats van het Natuurkampeerterein De Dennen bij Schoonloo. Auto's delen, wat we meestal doen, zat er vanwege corona niet in.

Boswachter Evert Thomas trakteerde de ruim 15 deelnemers aan deze excursie op een flink aantal leuke soorten met soms heel bijzondere namen. Een witte kluiwzwam, heideknotszwam, zwartwordende wasplaat, amethystzwam enz. We genoten van het prachtige herfstlandschap en de vele paddenstoelen.

De natuurfilm **Habitat** die op 19 november gepland was kon helaas niet doorgaan. Die hebben we nog tegoed.

Nieuwe natuurgidsen Diana en Marijke

Foto: Lidy Kuiper

Op 6 november kregen onze leden Diana Dekkers en Marieke Weide hun natuurgidsen-diploma. Dit na een intensieve opleiding van ruim anderhalf jaar. Onze voorzitter Lidy Kuiper was aanwezig bij de uitreiking van de diploma's in Norg.

Al eerder, namelijk op 23 oktober waren Jan Veldman en Jos Vink aanwezig bij de presentatie van de educatieve eindopdracht van de nieuwe gidsen. In die eindopdracht komt alles samen wat in de cursus is geleerd. Drie cursisten, naast Diana en Marieke deed ook Leah Groeneweg (IVN Assen) mee, presenteerden op deze mooie zaterdag hun verbindings-tocht met als thema: beleef de natuur en voel je ermee verbonden. Deze tocht hadden ze tot in de puntjes voorbereid in een zestig pagina's tellend verslag. De excursie speelt zich af in de boswachterij Exloo-Odoorn en start bij 't Ven, dat we kennen van de activiteiten van de natuurwerkgroep met dezelfde naam. De excursie wijkt af van veel gangbare excursies, waarin vaak alleen sprake is van kennisoverdracht. De deelnemers moeten zelf aan de slag met hun zintuigen. Door zintuigen bewust in te zetten ontstaat er meer contact en verbinding met de natuur. Hierdoor wordt de beleving van de natuur anders, het voegt een extra dimensie toe. Dit wordt nog eens versterkt door de duur van de excursie, ongeveer vijf uur met daarin een overgang naar de nacht.

Hondsrug en Veenlanden

IVN Borger-Odoorn - 2-2021

Door Lidy Kuiper (voorzitter)

Het was best even spannend toen we zaten te wachten op het videobelletje van Jelle de Jong, directeur van IVN Nederland. Zouden wij de andere dag naar Kootwijk mogen afreizen voor de ontvangst van de oeuverprijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds? Hij had geen goed nieuws voor ons zei Jelle. Een tegenvaller? Dat viel reuze mee. We hadden een prachtig aantal stemmen, niet eens zoveel verschil met de winnaar. Nog mooier was dat Jelle zeer gecharmeerd was van ons project en we zijn dan ook in gesprek hoe we toch ons bloemenweideproject landelijk kunnen uitrollen. We mogen trots zijn hoe we als relatief kleine afdeling zo'n impact weten te maken.

Ons ledental groeit langzaam, maar gestaag en ondanks de coronamaatregelen is er heel wat activiteit. Natuurlijk is het jammer dat de jaarlijkse filmavond weer geen doorgang kon vinden, maar de lunchwandeling over het Drouwenerzand hebben we toch maar mooi weer in de pocket. Ondertussen gebeurt er ook in de natuurwerkgroepen heel veel. In de Idylle zijn bollen gepoot, de overhoeken in Valthe zijn weer gemaaid en in het Natuurparkje Alinghoek is het voedselbosje ingeplant. Voor de werkgroep 't Ven is er in dit tijdschrift speciale aandacht. Ze kunnen nog wel wat versterking gebruiken. Misschien iets voor jou? Eerst maar eens lekker onderuit met dit tijdschrift. Heel veel leesplezier gewenst!

Inhoud

- 2 Terugblik op activiteiten en twee nieuwe natuurgidsen
- 3 Voorwoord en colofon
- 4/5 Klimop: zegen of plaag?
- 6 Halparasieten deel 3: moeraskartelblad
- 7 Natuurmoment van Annie Barkema
- 8 Wandelen en fietsen met GPS
- 9/- Letterzetter maakt korte met-
- 10 ten met sparrenbossen
- 11 Programma 2022 en Algemene jaarvergadering

Colofon

Voorzitter: Lidy Kuiper

Secretaris: Jos Vink

Penningmeester: Jan Veldman

Lid: Elsa Schepers

Redactie:

Jos Vink, Jan Veldman en

Jaap de Bruijn

Layout: Lenie Doornkamp

Fotografie in dit nummer:

Jan Veldman (voorblad),

Lidy Kuiper, Jos Vink,

Lenie Doornkamp (achterblad)

Mailadressen:

bestuur:

ivnborgerodoorn@gmail.com

activiteitencommissie:

ac.ivn.bo@gmail.com

redactie:

kopijivnborgerodoorn@gmail.

com

Drukker: Editoo B.V.v te Arnhem

Klimop - zegen of plaag?

AUTEUR: JOS VINK

Onlangs maakte ik een van de prachtige wandelingen, die online zijn gezet op de website Wandelen in Westerwolde (we liepen route 32 - Giezelbaarg van 14km). Ergens halverwege kwam ik een door Staatsbosbeheer geplaatst bordje tegen met de intrigerende tekst : 'Klimop, schadelijk of een zegen voor de natuur?'

Ik geef maar meteen de conclusie van de tekst op het bordje: een zegen!

Thuis ben ik verder gaan zoeken naar het antwoord op deze vraag. Al snel kom je daarbij tot de conclusie dat de meningen nog steeds verdeeld zijn.

Daarbij moet je onderscheid maken tussen klimop tegen gevels, klimop in bomen en klimop op de bodem.

Over gevels wil ik kort zijn. Klimop vormt geen enkel probleem voor gevels die niet ingevoegd zijn met ouderwets kalkmortel, zolang je ervoor zorgt dat de plant niet in kieren tussen bijv. de gevel en het dakbeschoot groeit. De takken kunnen dan fungeren als breekijzer!

Klimop in bomen een plaag?

De takken van de altijd groene klimop (*Hedera helix*) zuigen zich met de speciale voetjes van de hechtwortels vast aan de stam van een boom. In onze bossen zijn dit heel vaak zomereiken. Deze takken kunnen met gemak armdik worden. Maar het is belangrijk om te weten dat de hechtwortels niet in de bast dringen. Ze onttrekken dus geen vocht of voedsel aan de boom, m.a.w. de plant is niet parasitair. Ook zijn de takken van de klimop niet in staat boomtakken in te snoeren of af te knellen.

Foto's: Jos Vink

Wat je ook veel leest is dat de klimop op den duur een lichtconcurrent van de boom kan worden. De vele klimoptakken hoog in de boom zouden de bladen in de schaduw zetten waardoor de fotosynthese van de boom minder wordt. Dat blijkt heel erg mee te vallen. Het voert te ver om dat hier uit te leggen. Dat doen we via onze website. Zie de noot aan het eind van dit verhaal.

Tenslotte wordt vaak beweerd dat bomen met klimop sneller omwaaien bij een storm. Ook dat is onderzocht en is niet juist.

Tegenargumenten plaag samengevat:

Klimop veroorzaakt geen schade door ingroeien of insnoeren

Klimop is geen concurrent voor water of voedingsstoffen

Klimop is geen lichtconcurrent in de kroon

Klimop vormt geen statische belasting voor de boom

Klimop is geen parasiet.

Klimop in bomen een zegen?

Voor vogels, insecten en spinnen vormt klimop een ideale schuilplaats. Zelfs bij strenge vorst zijn ze voldoende beschermd. Bovendien zorgt klimop in het najaar, wanneer de meeste bloemen al zijn uitgebloeid, nog voor nectar.

Vlinders, zweefvliegen en bijen profiteren hier graag van. De bessen worden 's winters tot in het voorjaar door vogels (o.a. merels, spreeuwen en houtduif) gegeten.

Argumenten zegen samengevat

Klimop beschermt de boom tegen zonnebrand, verdamping en schade

Klimop biedt een goede omgeving voor talrijke vogels en insecten

Klimop is één van de weinige laatbloeiende planten

Klimop is een bron van voedsel voor vogels en vlinders

Klimop is een geneeskrachtige plant

Klimop reinigt de lucht op een zeer effectieve wijze

Wat de geneeskrachtige werking betreft. Pas op: de hele plant is voor ons giftig, zowel de bladeren als de bessen. Niettemin werd klimop vroeger veelvuldig ingezet als middel tegen allerlei kwalen. In de natuurgeneeskunde wordt het nog steeds gebruikt.

Zijn er dan helemaal geen nadelen?

Ja, met name in kwetsbare bosmilieus. Van nature is klimop daar geen probleem omdat de omstandigheden

voor deze plant niet optimaal zijn. Klimop houdt van voedselrijke milieus. Echter door de stikstofdepositie worden ook voedselarme bossen steeds geschikter voor klimop. Voor de bomen is dat niet zo'n probleem maar wel voor de bodem. Deze bossen staan namelijk bekend om het voorkomen van zeldzame planten en paddenstoelen. Hun groei wordt belemmerd als klimop de bodem overwoekert. Daar komt nog bij dat een invasieve exoot (de Ierse klimop uit onze tuinen) steeds vaker wordt gezien in de natuur.

Belangrijkste conclusie uit dit verhaal.

Er is geen enkele reden de klimopstammen bij de voet van de boom door te zagen en de plant te doden. In tegendeel: voor de boom is dit niet goed en je ontzegt insecten en vogels een belangrijk voedselbron.

Voor dit verhaal heb ik geput uit een publicatie in Nature Today en uit een publicatie op de website www.boomzorg.nl. Boomzorg beschrijft alle pro's en contra's in een uitgebreid artikel. De lange links naar deze publicaties vind je in het nieuwsbericht over dit nummer van ons tijdschrift op onze website.

't Ven

AUTEUR: JAAP DE BRUIJN

De werkgroep 't Ven pleegt ook dit jaar weer onderhoud aan de oevers van het vennetje ten westen van de afslag Exloo van de N34. We houden de zichtlijn van het wandelpad naar het water open door jonge boompjes en bramen te verwijderen. Enige tijd geleden is er een afrastering langs het pad gemaakt. Deze was bedoeld om een kudde schapen ons te laten helpen met ons werk. Helaas was het sappige gras van een nabij gelegen weiland aantrekkelijker voor de dieren en zijn ze uitgebroken. De afrastering zal verbeterd worden en daarna gaan we het weer proberen met een nieuwe kudde van 15 schapen.

De volgende werkdag is zaterdag 8 januari. Versterking is van harte welkom. We beginnen om 9:00 uur en er wordt gezorgd voor koffie, thee, brood en warme soep. Verdere informatie bij Ilse Müller, email: ilse.muller@tele2.nl of telefoon: 06-49996330.

Halfparasieten deel 3: moeraskartel- blad

AUTEUR: JAN VELDMAN

In de serie halfparasieten behandelden we in voorgaande nummers al de ratelaars en de ogentroosten. Jos Vink beschreef nog de toevallige vondst van één exemplaar van de kleverige ogentroost in de Mandelanden waarvan wij toen nog vermoedden dat het wel om een éénmalige vondst zou gaan. Dit jaar echter troffen wij de plant op meerdere plekken in de Mandelanden en in grotere aantallen per groeiplaats (25-50 stuks). Kennelijk vestigt de soort zich evenals de rode ogentroost waarvan wij dit jaar ook een grote groeiplaats tegenkwamen.

Moeraskartelblad zeldzame plant

Dit keer de halfparasiet moeraskartelblad waarbij wij bij invoer in de NOVA-app voor opname in de Verspreidingsatlas steevast de vraag krijgen “zeldzame soort, weet u het zeker?”, waarna wij fotobewijs toevoegen. Voor onze plantenwerkgroep is deze soort allang niet zeldzaam meer in de gebieden die wij inventariseren; Mandelanden en Lofar. Zeker in de Lofar stuitten wij op groeiplaatsen met vele honderden tot meer dan duizend exemplaren en dat beperkt zich niet tot één perceeltje.

Orchidee van de Reest

Tot voor kort was het Reestdal het kerngebied van deze soort, waar zij voorkomt in beekdalgraslanden die in de winter overstromen. Moeraskartelblad wordt daarom ook wel ‘de orchidee van de Reest’ genoemd met zijn prachtige roze bloeiwijzen en zijn donkergroene vaak tegen paars gekleurde fijne veerdelige bladeren. De zaden blijven niet lang kiemkrachtig en verspreiden zich drijvend op het water. Zij leggen moeilijk grote afstanden af en dus waren de verwachtingen voor kolonisatie van nieuwe terreinen niet hooggespannen. Mogelijk zijn zaden met maaimachines (Wetlandmaaiers speciaal voor natte gronden) meegenomen en vonden in Lofar en Mandelanden een geschikte biotoop.

Biotoop

De geschikte biotoop is zoals al vermeld nat, zonnig en vrij open waarbij de grondsoort iets minder uitmaakt (zand, veen, klei), als deze maar lichtzuur en voedselarm is. Voedselarm is belangrijk want moeraskartelblad haalt zijn voedingsstoffen niet uit de bodem maar uit de wortels van grassen en cypergrassen (zoals de zeggesoorten) en onderdrukt daarmee (net als de ratelaar en de ogentroosten) de grasgroei, waardoor andere soorten kansen

krijgen. De plant is een halfparasiet omdat hij met zijn bladeren wel suikers produceert en dus niet volledig afhankelijk is van andere planten, zoals dat bij parasieten wel het geval is. Op plekken waar moeraskartelblad voorkomt blijft de vegetatie laag. De plant wordt dus gedwongen voor elke volgende generatie nieuwe delen in het terrein op te zoeken. De plekken waar de oude generatie aanwezig was kunnen zich dan herstellen. Hierdoor leidt de plant in het terrein een zwervend bestaan.

Bestuiving door hommels

De bloemen worden voornamelijk bestoven door hommels; alleen hommels met een lange tong zoals de tuinen akkerhommels kunnen de nectar onderin de kroonbuis bereiken. Aardhommels die een korte tong hebben kunnen niet via de gangbare weg de nectar bereiken. Zij profiteren van het feit dat de kroonbuis gevuld met honing vrij ver uit de kelk steekt waardoor de aardhommel in staat is om aan de zijkant van de kroonbuis gaatjes te boren om, zonder tegenprestatie van bestuiving, van de honing te snoepen.

Moeraskartelblad is tweejarig, wat wil zeggen dat zaden in het eerste jaar ontkiemen en een bladrozet vormen. In het tweede jaar gaat de plant bloeien, zaad vormen en afsterven.

De wetenschappelijke naam *Pedicularis palustris* komt van het Latijnse *Pediculus* wat luis betekent omdat men vroeger dacht dat de gedroogde planten in het hooi juist luizen aan het vee zou geven. Het Latijnse *palustris* komen we in veel plantennamen tegen en betekent ‘moerabewonend’.

Meer lezen over moeraskartelblad? Lees het nieuwsbericht op onze website.

Natuurmoment

AUTEUR: ANNIE BARKEMA

Een onverwachte gast

Ik heb er zin in, erg veel zin in. Eindelijk weer eens een leuke excursie in de natuur. Vandaag ga ik kanovaren op het Peizerdiep. We gaan, onder leiding van Tim Horneman van 'In het wilde weg', op zoek naar bever- en ottersporen. En hopelijk spotten we daarbij ook veel verschillende vogels. Voordat we maar een peddel hebben aangeraakt krijgen we een sterk verhaal van een paar vissers te horen bij onze startplaats. Ze weten het zeker, ze zagen een zeehond! Visserslatijn, dat kan niet anders! Hoezo zwemt er in het Peizerdiep een zeehond rond?

Lacherig stappen we in de kano's en steken van wal onder een stralend zonnetje. Het is een leuke groep. We kletsen gezellig en Tim vertelt over de planten die we zien en probeert uit alle macht sporen van de bever te laten zien. Maar het is volop zomer en alle sporen zijn verstopt onder prachtig bloeiende bloemen, gras, welige struiken en bomen die vol in blad staan. Ook de vogels laten zich amper zien en horen. Het mag de pret niet drukken we genieten van de stilte op het water, de zachte zonnestralen, de mooie omgeving, het zachte plonsen van de peddels en het af en toe opvliegen of weg zwemmen van eenden en meerkoeten. Halverwege gaan we aan wal om thee te maken van eigen geplukte watermunt. We krijgen uitleg hoe je een kampvuur kunt maken. De jongsten van de groep mogen het meteen in de praktijk brengen. Even later brandt er een gezellig vuurtje en behalve de thee is er ook brooddeeg om te bakken. De thee en brood gaan er in als koek.

Op de tweede helft van de tocht pakken we een oostelijk puntje van de Onlanden mee en zien we toch nog een paar sporen van de otter. Wat is het hier heerlijk. Jammer dat we al weer op de terugweg zijn. Met het eindpunt in het zicht zien we opeens achter de kano voor ons een bolletje boven het water verschijnen. Het zal toch niet waar zijn? We verrassen ons toch niet? Het is te ver weg om het echt goed te zien, maar dat kon toch wel eens de zeehond zijn! Daarom zetten we even goed de vaart erin ondertussen om ons heen speurend! En dan ineens zien we het heel duidelijk, voor ons kijkt een zeehond met twee glimmende ogen in een bol koppie ons aan om dan meteen weer onder te duiken. Wat een geluk! Ga je op pad voor bever en otter en tref je een zeehond op je pad. Zo blijkt maar weer dat de natuur je blijft verrassen.

Wandelen en fietsen met GPS

AUTEUR: JOS VINK

Je ziet steeds meer mensen fietsen of wandelen met hulp van een telefoon of GPS apparaat. Gemakkelijk, geen gehannes met dure kaarten, nooit meer verdwalen en heel veel wandel- en fietsroutes beschikbaar hoor ik vaak als argumenten.

Ik kwam een paar jaar geleden tot de ontdekking dat het helemaal niet noodzakelijk is om een duur GPS-apparaat aan te schaffen. Natuurlijk, een professionele hiker heeft graag enkele honderden euro's over voor zo'n apparaat. Maar een gewone wandelaar of fietser kan prima uit de voeten met zijn mobiele telefoon. Daar zit immers gratis GPS op.

Als je met je telefoon gaat fietsen heb je natuurlijk wel een houder op je stuur nodig. En een gemiddelde telefoon is niet waterdicht, dus pas op voor regen.

Wandelknooppunt in TOPO-detail-

Topo GPS

Ik gebruik al langere tijd de app Topo GPS. Deze app kun je zowel voor IOS als Android downloaden. Van allerlei landen zijn voor meestal een gering bedrag topografische kaarten te koop. Een kaart van schaal 1 : 25.000 voor geheel Nederland heb je voor een paar euro. Dit is een eenmalig bedrag, er zit dus geen abonnement aan vast en je krijgt ook nog eens gratis updates zodat je altijd over een vrij recente kaart beschikt.

Voor een paar euro extra krijg je ook alle fietsknooppunten en alle nu beschikbare wandelknooppunten, waaronder die van Borger-Odoorn. Door het aanklikken van de routepunten kun je een eigen route maken en opslaan. Ik heb een paar schermafdrucken van mijn telefoon bij dit verhaal geplaatst om een indruk te geven van de kaart.

Wandelingen downloaden op internet

Er zijn talloze websites waarop je zogenaamde GPX bestanden van wandelingen of fietsroutes kunt downloaden. Deze routes kunnen worden opgeslagen in Topo GPS op je telefoon. Open de route en je kunt de fiets- of wandeltocht beginnen. Ik maak veel gebruik van de routes op de wandelzoekpagina. Met name de zogenaamde 'Trage tochten' en 'Groene wissels' zijn vaak heel mooi. Ook de website 'Mooiste routes' is populair bij mij. Nadeel van deze websites is wel dat ze niet gratis zijn, maar je krijgt wel hoogwaardige routes die altijd actueel zijn. Een jaarabonnement kost rond tien euro. Er zijn echter ook talloze gratis routes te vinden op internet. Bijvoorbeeld de app Eindje om in Drenthe met wandelingen en fietstochten in onze provincie. In deze app staan ook 30 Knapzakroutes met GPX bestanden.

Telefoon niet geschikt voor GPS wandelen vanwege de beperkte accucapaciteit?

Het klopt dat een professioneel GPS-apparaat een langere accuduur heeft, maar als je een wandeling van 20 km of een fietstocht van 60 km maakt heb je meestal genoeg aan één acculading, althans als je telefoon vrij nieuw is. Mijn advies: koop voor de zekerheid een externe accu en neem die mee op je wandeling of fietstocht. Dan kom je zeker niet voor verrassingen te staan.

Enthousiast geworden? Lees het nieuwsbericht op de website met aanvullende informatie en links. Vergelijk kaart Google maps en Topo GPS. Groot voordeel van Topo GPS is de prachtige topografische kaart met alle bospaadjes, verscholen vennetjes en markante punten. Streeknamen, namen van boerderijen alles ontdek je onderweg op je route.

Beleef de natuur

Letterzetter maakt korte metten met sparrenbossen

AUTEUR: JOS VINK

De letterzetter (*Ips typographus*) is een 4,0 - 5,5 mm lang, glanzend roodbruin tot zwart kevertje met dekschilden die aan het einde sterk zijn ingedeukt.

Het kevertje is de laatste tijd veel in het nieuws en niet ten onrechte. Het nietige beestje is er namelijk in korte tijd in geslaagd om complete sparrenbossen te vernielen. Overall in onze bossen zie je bomen die dood of op sterven na dood zijn.

Insectenplagen

Insectenplagen zijn van alle tijden. Bekend zijn de rupsen van de wintervlinder die in sommige voorjaren complete eikenbomen kaalvreten. Maar deze plaag is van een andere orde. Eiken herstellen zich weer. Sparren niet.

Waarom pakt de letterzetter zijn kans?

Sparren, in onze bossen gaat het vooral om de fijnspar (*Picea abies*), zijn bij de aanleg van het bos massaal aangeplant omdat ze mooi timmerhout leveren (vurenhout). Maar eigenlijk horen ze niet thuis in Nederland. Van na-

ture vind je ze in bossen die veel noordelijker liggen of wat hoger in de bergen.

In Drenthe is de fijnspar veel aangeplant omdat het klimaat in onze provincie in vergelijking met de rest van Nederland natter en koeler is.

De droge en hete zomers van de laatste jaren hebben samen met de te warme winters er voor gezorgd dat de conditie van de bomen achteruit is gegaan. En een boom die zich niet lekker voelt is veel gevoeliger voor ziekten en

plagen. Een gezonde boom kan de schade van een aanval door een letterzetter repareren door hars aan te maken, waardoor de kever wordt tegengehouden of gedood. Een spar die last heeft van droogtestress produceert veel minder hars en mist daardoor een belangrijk wapen in de strijd tegen de letterzetter.

Alleen sparren?

Sparren, met name de soorten die behoren tot het geslacht *Picea*, zijn het gevoeligst voor de letterzetter. Dus ook de sitkaspar en de Servische spar worden aangetast. Andere naaldbomen zoals de douglasspar, de Japanse lork en de dennen (*Pinus* soorten) ontspringen over het algemeen de dans.

Toch ziet boswachter Martijn Harms in de boswachterij Gieten-Borger dat ook deze boomsoorten worden aangevallen, met name als er bij de sparren niets meer te halen valt. Maar hun verweer tegen de aanvallen is robuuster waardoor de schade meevalt.

De lariks kent overigens naast de letterzetter ook haar eigen kever (*Ips cembrae*). Deze kever zit voornamelijk in de top van de boom. En het lijkt er tot nu toe op dat hij zich nog niet zo snel verplaatst en vermeerdert.

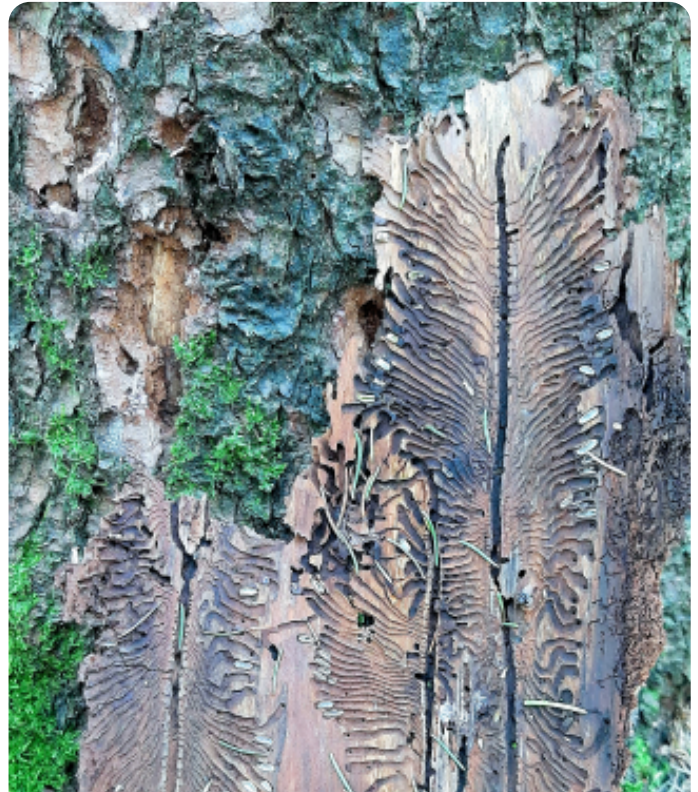
Leefwijze

In het voorjaar, omstreeks april, boren de kevers een gang onder de bast van de stam van verzwakte bomen. Aan weerszijden van de 7-15 cm lange moedergang worden de eieren in nisjes afgezet. De witte pootloze larven vreten hun gangen min of meer loodrecht op de moedergang, waardoor tenslotte een mooi symmetrisch patroon ontstaat. Aan het einde van de larvengang vindt de verpoping plaats. Van daaruit boren de jonge kevers openingen naar buiten. De letterzetter overwintert als kever, pop of larve. Er zijn meestal twee generaties per jaar.

Bestrijding

In bossen waarin de houtproductie belangrijk is (o.a. Gieten-Borger en Exloo-Odoorn) wordt de plaag aangepakt door het zo snel mogelijk kappen en afvoeren van aangetaste bomen. Op de kale plekken worden vaak loofbomen terug geplant. Martijn Harms zegt hierover: "Vervolgens planten wij de kapvlaktes in met loofbomen zoals beuk, lijsterbes, zomereik, esdoorn en berk. Op rijkere gronden komen ook lindebomen. Naaldbomen zoals Japanse lork en grove den komen vanzelf op (natuurlijke verjonging). Alleen de douglas spar wordt hier en daar nog aangeplant."

In het Drents-Friese Wold en in het Hart van Drenthe waar het beheer steeds meer losgelaten wordt laat men het verwijderen van de bomen vaak aan de natuur over.

Houtvesters hadden vooruitziende blik

Toen in de eerste helft van de vorige eeuw de Drentse staatsbossen werden aangelegd kozen de toenmalige houtvesters voor gemengde bossen. Afhankelijk van de bodemgesteldheid werd gekeken naar de soorten die het beste pasten.

Op stuifzanden werd gekozen voor de grove den. In de productiebossen in dit gebied werden andere boomsoorten gebruikt, zoals Japanse lork, douglasspar, sitkaspar en fijnspar. Daarnaast werd de eik ingeplant als hoofdboomsoort. De beuk die nu op veel plekken op de voorgrond treedt werd vooral gebruikt als nevensoort.

Als bodemverbetersaars werden verder vaak Amerikaanse vogelkers, els en lijsterbes toegevoegd.

Na de oorlog was het beheer van de bossen vooral gericht op productie van hout. In die periode werd veel loofhout gekapt ten gunste van naalddhout. Dat bracht meer op. Rationeel bosbeheer noemden we dat. Monotone bossen ontstonden, bestaande uit één soort, meestal naalddhout. Geluk bij een ongeluk waren de stormen op 13 november 1972 en 2 april 1973. Complete naalddhoutpercelen waaiden om.

Nu streeft Staatsbosbeheer naar: meer gemengd bos, meer oude bomen, meer inheemse bomen, variatie in jong en oud bos en meer dood hout.

Gemengde bossen hebben veel voordelen. Ze zijn niet alleen mooier. Ze kunnen stormen beter doorstaan. De bodem wordt beter benut, de ene boom wortelt diep, de andere oppervlakkig. De humuslaag wordt beter en verteert beter. Verder is het bos beter bestand tegen ziekten en plagen, zoals de letterzetter!

Meer lezen over dit onderwerp? Bekijk het nieuwsbericht op onze website.

Activiteitenprogramma 2022

AUTEUR: JOS VINK

Ook in 2022 zijn er weer veel activiteiten gepland.

Een aantal datums kunnen jullie al vastleggen in de agenda. Enkele activiteiten zijn nog niet ingepland, zoals de verbindingsexcursie van Diana en Marieke (zie pagina 2)

In januari en maart worden er weer lezingen gehouden. De activiteitencommissie denkt aan een lezing over groot wild in Drenthe. Ook de wolf rekenen we gemakshalve hieronder. Een tweede onderwerp is mossen met een excursie in een mossenrijk gebied.

De sprekers moeten nog worden benaderd.

Nu de vertoning van de film Habitat in november werd afgelast gaan we proberen deze alsnog in het programma van 2022 in te passen.

Op donderdag 17 februari wordt de algemene ledenvergadering gehouden. Zie het aparte kader op deze pagina.

Verder staan nog op het programma: alles onder voorbehoud, want we moeten e.e.a. nog verder organiseren.

een vogelexcursie naar het beekdal van de Geeserstroom in april

een plantjesruilmarkt in Borger op 14 mei

een wandeling in natuurgebied Exloërkijl op 24 mei

een slootjesdag voor kinderen en hun ouders en/of grootouders in juni

een wildplukwandeling in juni of juli

een struintocht in de Mandelanden op 13 juli

een fietstocht voor leden met halverwege een lunch op 20 augustus

een excursie naar de Markerwadden in september

een paddenstoelexcursie speciaal voor kinderen en hun ouders en/of grootouders op 23 oktober

een filmavond op 25 november.

Om de binding met de leden te vergroten denken we ook aan het organiseren van ad hoc activiteiten. Een extra wandeling, een nachtvlinder-ervaring, een miniworkshop enz.

Het zou mooi zijn als we een lijst hadden van leden die het leuk vinden om hiervoor te worden benaderd. We denken aan een Whatsapp-groep want op die manier kunnen heel snel plannen met elkaar gedeeld worden. Heb je hiervoor belangstelling? Laat het dan weten aan de activiteiten commissie. Zie voor het mailadres het colofon.

Algemene ledenvergadering 2022 op 17 februari 2022

In 2021 is er geen algemene ledenvergadering gehouden. De maatregelen rond corona stonden ons in de weg. Wij combineren nu de vergaderingen van 2021 en 2022 en behandelen daarin de financiële verantwoording van 2020 en 2021. Alsmede de begroting van 2022. Ook een gecombineerd inhoudelijk verslag staat op de agenda en uiteraard de bestuursverkiezing. Een agenda ontvangen jullie ruimschoots voor de vergadering per mail.

Na de pauze geven wij onze nieuwe natuurgidsen Diana Dekkers en Marieke Weide de gelegenheid om hun ervaringen met de natuurgidsenexcursie en hun eindopdracht met ons te delen. Ook zal er met de aanwezigen een discussie plaats vinden over onze activiteiten. Vragen zijn onder meer: wat vinden we leuk, wat missen we en welke suggesties zijn er voor de invulling van onze activiteiten.

Beleef de natuur
